

atlas gepubliceerd in de rubriek "Uit de Flora van Limburg". Deze rubriek zal eerstdaags in gewijzigde vorm worden voortgezet.

Van hobby tot beleid

Door de bundeling van krachten en de daarmee gepaard gaande hoeveelheid waarnemingen beschikt de Plantenstudiegroep over een uitgebreide kennis van de Limburgse flora. Dit komt niet alleen tot uiting in het aantal artikelen op het gebied van flora en vegetatie in (o.a.) het Natuurhistorisch Maandblad. Steeds vaker doen, naast de leden, zowel particuliere organisaties als rijks- en provinciale overheden een beroep op de verzamelde kennis binnen de Plantenstudiegroep. De bij het beoefenen van een boeiende hobby verzamelde gegevens blijken steeds meer van belang te zijn bij het formuleren van beleid in de meeste

ruime zin. Voor bijvoorbeeld beheersplannen voor reservaten en wegbermen maar ook voor plannen naar aanleiding van al uitgevoerde of nog uit te voeren ontgrondingen wordt de laatste jaren vaker aangeklopt bij de Plantenstudiegroep voor gegevens over de flora in een bepaald gebied. Floristen zijn echter merendeel "buitenmensen". Administratie en verwerking van gegevens wordt vaak ervaren als een noodzakelijke maar vervelende bezigheid. Zeker waar het gaat om de gebundelde gegevens is het met de hand bewerken van het opgebouwde waarnemingenarchief niet goed meer mogelijk. Zowel ten behoeve van de eigen leden als ten behoeve van organisaties en instellingen die (vaak op heel korte termijn - "heeft u gegevens over.....") antwoord willen hebben, is in 1984 gestart met de administratie en verwerking per computer. Momenteel wordt onder leiding van J. den Boer door studenten van de HTS te Heerlen en de HEAO te Sittard de

laatste hand gelegd aan een "op maat gesneden" en voor alle mogelijke bewerkingen (combinaties van soorten, vindplaatsen en data) geschikt computerprogramma. Zodra het programma operationeel is kan adequaat op alle vragen antwoord worden gegeven.

Planten kijken zal voor leden van de Plantenstudiegroep altijd een hobby blijven, zij het dat het geen vrijblijvende hobby meer is. Inventariseren kan overal, maar steeds vaker wordt geïnventariseerd in meer of minder bedreigde gebieden. Steeds vaker ook wordt geïnventariseerd in reservaten als ondersteuning van de werkzaamheden van de terreinbeherende instanties.

Planten kijken is niet meer los te denken van beleid.

Plantenstudiegroep

Secretariaat: De Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht.

De Vlinderstudiegroep

F. Cupedo, Processieweg 2, Geulle

E.J.M. Verheyen, Havenweg 74, Born

De Vlinderstudiegroep, opgericht in mei 1981, telt momenteel een 25-tal leden die zich bezig houden met de studie van zowel dag- als nachtvlinders, waarbij de nadruk vooral op de eerste ligt. Tijdens de maandelijkse bijeenkomsten in het Natuurhistorisch Museum Maastricht (doorgaans de tweede woensdag van de maand) worden onderling ervaringen en gegevens uitgewisseld. Hoewel de in Limburg voorkomende vlinders hierbij bijzondere aandacht krijgen, is de belangstelling niet tot onze provincie en zelfs niet tot Nederland beperkt.

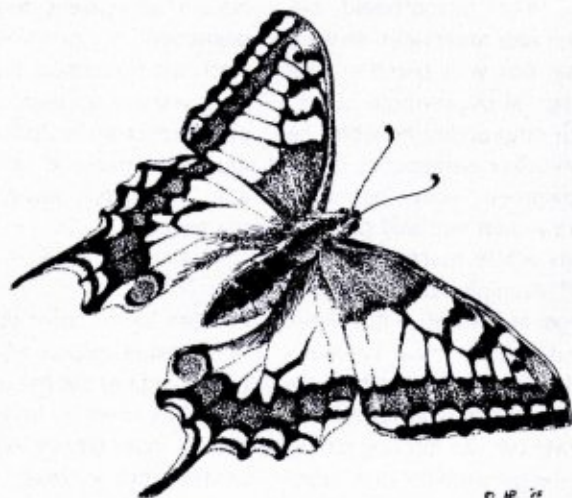
De studie van insecten heeft natuurlijk vele kanten. De activiteiten van de vlinderstudiegroep spitsen zich vooral toe op de volgende facetten:

Inventarisatie

Van een aantal gebieden binnen Limburg wordt de vlinderfauna systematisch geïnventariseerd. Naast de dagvlinders worden daarin ook de nachtvlinders betrokken. Omdat van deze laatste het soortenaantal vele malen groter is, en de vliegtijd van de afzonderlijke soorten bovendien gespreid is over een veel groter deel van het jaar, zijn met deze inventarisaties vaak vele jaren gemoeid. Gebieden waarvan op dit moment de vlinderfauna vrij goed bekend is zijn onder andere de Meinelweg in Midden-Limburg, het Bovenste Bos bij Epen, en het Bunderbos bij Geulle.

Van schaarse soorten, of soorten die

dat anderszins verdienen, worden alle waarnemingen geregistreerd, om eventuele uitbreiding of achteruitgang tijdig te kunnen signaleren. Van enkele soorten moet op dit moment helaas worden geconstateerd dat ze sinds jaren niet meer zijn waargenomen, bijv. het Klaverblauwtje (*Cyaniris semiargus*), de Weegbree-melitaë (*Melitaë cinxia*), het Dwerg-dikkopje (*Thymelicus acteon*) en mogelijk uit Zuid-Limburg verdwenen zijn. Gelukkig blijken andere soorten, na jarenlang onopgemerkt te zijn gebleven, toch nog aanwezig te zijn (bijv. de Bosparelmoevlinder, *Melicta athalia*, de Letterpage, *Strymonidia w-album*, het Spiegeldikkopje, *Heteropterus morpheus*). Omdat enkele leden van de groep vooral in het aangrenzend deel van België actief zijn, kon voor ver-

Figuur 1. Koninginnepage (*Papilio machaon*). Tekening: Herman Peeters.

schillende andere soorten worden vastgesteld dat de toename van het aantal waarnemingen gedurende de laatste jaren terug te voeren is op een expansie van de Belgische populaties, bijv. de Koninginnepage, (*Papilio machaon*), het Dambordje (*Melanargia galathea*), en de Spaanse Vlag (*Euplagia quadripunctaria*).

spreiding in Zuid-Limburg van de Berkepage (*Thecla betulae*). Deze mooie vlinder onttrekt zich veelal aan waarneming, maar zijn voorkomen is goed vast te stellen aan de hand van de witte eitjes die op de voedselplant, de Sleedoorn (*Prunus spinosa*), gemakkelijk te vinden zijn.

Het kweken van vlinders

Een aantal leden legt zich intensief toe op het kweken van zowel dag- als nachtvlinders. Dit levert een schat aan ervaringsgegevens, die meer inzicht geven in de biologie van de soort, en aan de eisen die deze stelt aan zijn natuurlijk biotoop. Vooral waar het de nachtvlinders betreft is de kennis hierover vaak nog zeer onvolledig. Verschijnselen als seizoensdimorfie, en vragen naar de erfelijke basis van bepaalde kenmerken kunnen bijna niet bestudeerd worden zonder dat men de soorten kweekt. Er zijn zelfs soorten waarvan de vlinders, in tegenstelling tot de rupsen, zo sterk op elkaar lijken dat men gedwongen is de dieren te kweken om te weten welke soort in een bepaald gebied voorkomt.

In andere gevallen levert het verzamelen van de jeugdstadia (ei, rups, pop) belangrijke aanvullende informatie over de verspreiding van een soort. Zo heeft de studiegroep inmiddels een reëlijk beeld opgebouwd van de ver-

Figuur 2. Dambordje (*Melanargia galathea*). Tekening: Herman Peeters.

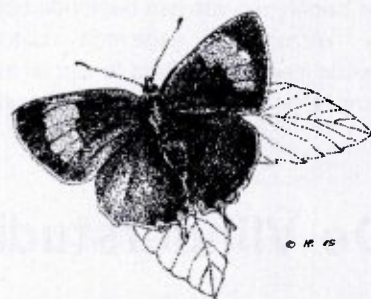
Niet-inheemse soorten

De belangstelling van de meesten gaat verder dan uitsluitend de in Nederland voorkomende vlindersoorten. Zo kent de groep leden die zich verdiepen in de hele familie van de Pages (*Papilionidae*), van de Blauwtjes (*Lycaenidae*), de Parelmoervlinders (*Argyninae*) en het geslacht *Erebia* (een alpiene groep Zandoogjes). Terwijl dus ieder individueel zich beperkt tot de studie van een bepaalde

soortengroep, of van de vlinderfauna van een bepaald gebied (bijv. de Eifel, de Alpen), staan, alles bijeengenomen, de vlinders van heel West-Europa in de belangstelling.

In dat ruimere verband ontmoet men uiteraard weer nieuwe problemen, vooral op het gebied van de taxonomie en de zoogeografie, die uitnodigen om zich er in te verdiepen. Omdat de determinatie van verwante soorten, evenals bij andere insectengroepen, vaak alleen mogelijk is door onderzoek van de genitaliën, stelde het Natuurhistorisch Genootschap de studiegroep een stereomicroscoop voor permanent gebruik ter beschikking.

Determinatieproblemen, een obstakel voor elke beginnening, behoren daarvoor vrijwel tot het verleden.

Figuur 3. Berkepage (*Thecla betulae*). Tekening: Herman Peeters.

Bijdrage aan bestaande projecten

Natuurlijk leveren de leden van de groep hun bijdrage aan projecten die in een groter verband plaatsvinden. De belangrijkste landelijke projecten zijn: het onderzoek naar het jaarlijkse voorkomen van trekvlinders, sinds tientallen jaren gecoördineerd door dhr. B.J. Lempke, en de in 1980 gestarte inventarisatie van de in Nederland voorkomende dagvlinders. Deze inventarisatie, die in het kader van het European Invertebrate Survey wordt uitgevoerd door de Vakgroep Natuurbeheer van de Landbouwhogeschool te Wageningen, zal binnenkort worden afgerond met de publikatie

van een atlas der Nederlandse dagvlinders. Het zal dan mogelijk zijn de huidige dagvlinderstand te vergelijken met de situatie van 1957, toen de vorige grondige inventarisatie, het dagvlindergedeelte van Lempke's Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera, werd afgerond. De toegenomen kennis van de oecologie van veel

soorten, gekombineerd met een juist beeld van hun huidige verspreiding, zal het dan wellicht mogelijk maken in een aantal gevallen de geconstateerde achteruitgang te stoppen of te beperken.

Samenvattend moet worden geconstateerd dat er binnen de Vlinderstu-

diegroep een grote diversiteit aan interessen en activiteiten bestaat. De maandelijkse bijeenkomsten worden dan ook voor een groot deel gevuld met het uitwisselen van kennis en nieuwe ervaringen.

Vlinderstudiegroep

Secretaris: E.J.M. Verheyen, Havenweg 74, 6121 CN Born.

Houtzwammen: Een onmisbare schakel in de levenscyclus van het bos

P.H. Kelderman, Herkenbroekerweg 3, Valkenburg

W.F. Bult, Bredastraat 37, Heerlen

Bij het zoeken naar een onderwerp voor de jubileumtentoonstelling viel onze keuze op paddestoelen, die op bomen voorkomen en wel in het bijzonder de "houtzwammen". Bij deze groep is de hymeniale laag (het deel van de paddestoel, waar de sporen gevormd worden) moeilijk van de rest van het vruchtlichaam te scheiden.

Zij zijn in ieder jaargetijde te vinden. Ze kunnen soms zelfs in een droogteperiode vruchtlichamen vormen en verkeren vaak meerdere keren per jaar in het groelstadium naar gelang de weersgesteldheden en de toestand van het substraat.

Ook in het verleden had men belangstelling voor deze groep en experimenteerde er mee. Met welke soorten dat daadwerkelijk gebeurde zal wel niet meer te achterhalen zijn. We weten alleen met zekerheid dat de Tondelzwam (*Fomes fomentarius*) als grondstof gediend heeft voor het vervaardigen van de "tondel".

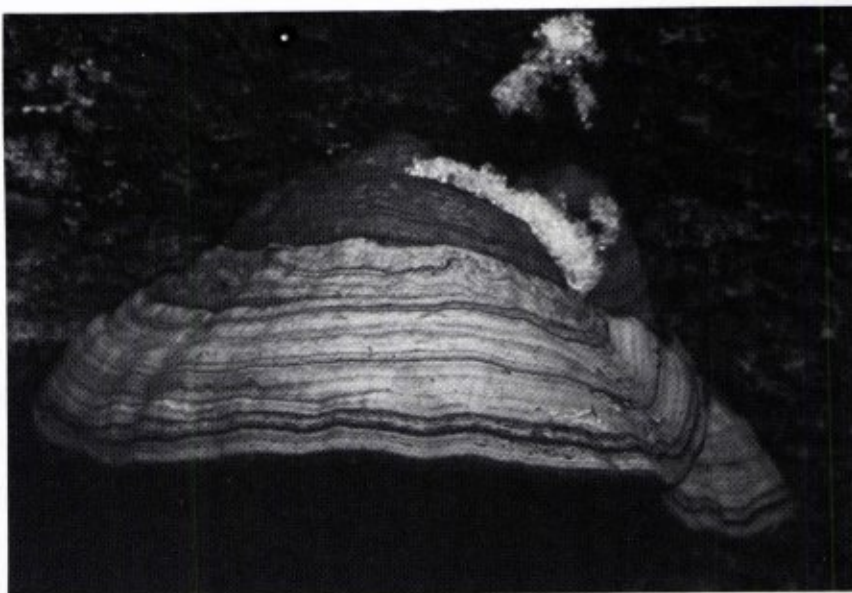
Na verwijdering van de korst en de buisjeslaag werd de kern geweekt, in plakken gesneden, gekookt, gedroogd en met een houten hamer geklopt, totdat ze zacht en pluizig was. Deze tondel gebruikten de "chirurgen" zoals wij onze katoenwatten om bloed op te nemen en bloedingen te stelpen. Deze tondel werd ook gebruikt voor het maken van vuur met een vonken geslagen vuursteen die de tondel deden gloeien. De tondel kon beter ontvlambaar worden gemaakt door er salpeter en kaliumchloraat aan toe te voegen.

De tondeldoos is niet weg te denken in de huishoudens van weleer. Andere soorten houtzwammen zullen daarentegen wel verfoeid zijn als doders van het kostbare hout, dat meer nog dan nu een onmisbare grondstof was.

Vaak ten onrechte hebben boomzwammen in het verleden het predicaat parasiet meegekregen.

Obligate parasieten, die uitsluitend van levende cellen kunnen leven, komen onder deze paddestoelen niet voor. Deze echte parasieten vindt men o.a. bij de brand- en roestzwammen (Ustilaginales en Uredinales).

Bij boomzwammen is het vaak moeilijk een scherpe grens te trekken tussen een parasitische- en een saprofietische levensvorm.

Echte tonderzwam (*Fomes fomentarius*). Dal van de Helle (B.), 1973. Foto: H. de Vries.